

ANOTACE

SZCZEPANKIEWICZ – BATTEK, Joanna: Śladami braci czeskich i morawskich po Polsce. Warszawa: Biblioteka JEDNOTY, 2015. 151 s.

Čeští a moravští bratři jsou náboženským seskupením, které podstatně ovlivnilo utváření kultury a krajiny třech regionů dnešního Polska – Slezska, Velkopolska a okolí Lodže. Většina stop se nezachovala, proto autorka předložila tohoto průvodce, který je připomíná. Na mnoha místech v Polsku se zabývají záchranou pozůstatků tohoto dědictví vlastivědné organizace nebo potomci původních obyvatel. Jejich angažovanost stále brzdí finanční překážky a nedostatek zájmu ze strany místních orgánů.

Do průvodce se autorka snažila vložit informace o všech památkách hmotné kultury českých a moravských bratří, které na území Polska ještě zbyly. Je rozdělen do tří částí podle jednotlivých regionů – Velkopolsko, Slezsko a okolí Lodže. Publikaci vhodně doplňují fotografie a mapa.

Autorka se opírá o archivní materiál uložený ve Státním archivu v Poznani a světovém archivu moravských bratří v Herrnhutu v Horní Lužici, které konfrontuje s dosavadní odbornou literaturou především z pera Edity Štěříkové, o jejichž pracích jsme na stránkách tohoto časopisu opakovaně referovali, profesorky Univerzity A. Mickiewicz v Poznani Jolanty Dworzaczkové a dr. Zbigniewa Tobiańskiego, někdejšího archiváře v Lodži. Dokumentaci minulosti a stop českých bratří v Polsku se soustavně věnuje i časopis Jednota, který vydává Evangelická reformovaná církev v Polsku.

Ve Velkopolsku se čeští bratři – členové Jednoty bratrské, která sdružovala potomky přívrženců husitské reformace, usidlovali od poloviny 16. století. Čeští bratři přicházeli z Čech do Velkopolska ve dvou migračních vlnách – první po šmalkaldské válce, tj. po roce 1548, a druhé po bitvě na Bílé hoře 1620. V první vlně se sem přistěhovalo na deset tisíc českých bratří, kteří založili několik desítek sborů. Rozvíjeli rovněž osvětovou, vydavatelskou a charitativní činnost.

První osady moravských bratří ve Slezsku vznikly po jeho ztrátě Marií Terezií ve prospěch Pruska. Evangelická jednota bratrská byla pokračovatelkou myšlenek Jednoty českobratrské. Moravskými bratry nazýváme obvykle členy denominace, která byla v první polovině 18. století založena v Herrnhutu (Ochranově) v Horní Lužici. Zakladateli byli exulanti ze slezsko-moravského pohraničí (Suchdol, Nový Jičín), kteří se v roce 1724 usadili na panství hraběte von Zinzendorfa v Lužici. Po roce 1742, kdy se většina Slezska ocitla pod vládou pruského krále Friedricha II. Velikého, se cílem a útočištěm pro exulanty stalo rovněž Slezsko. Čeští bratři se dostali přes Münsterberk (nyní Ziębice) do okolí Střelína (Husinec, Poděbrady) nebo na pomezí Slezska a Velkopolska k Bralínu, kde založili mj. Velký Tábor.

V roce 1802 část Čechů bydlících v okolí Bralína koupila statek Zelov v centrálním Polsku. Po roce 1863 se část rodin zabývajících se tkalcovstvím přestěhovala do Żyrardowa u Varšavy, kde našla zaměstnání v nově vzniklých textilních závodech. Několik kolonií moravských bratří vzniklo v první polovině 19. století v okolí Lodže. Počátkem 20. století se moravské ochranovské obce úplně integrovaly s místními luterány a reformovanými.

Jaroslav Vaculík

MUSIL, František: *Neznámé zámky Moravy a Slezska*. Ostrava: Šmíra-print, 2015. 632 s.

Neznámé zámky Moravy a Slezska jsou nejnovější publikací Františka Musila, vydanou v Ostravě. Autor se již v minulosti problematice zámků, hradů či tvrzí věnoval, pročež vzpomeňme alespoň díla *Zaniklé hrady, zámky a tvrže Moravy a Slezska* či *Zaniklé hrady, zámky a tvrže Čech, Moravy a Slezska po roce 1945*. V předmluvě anotované publikace je objasněno, jaká cesta vedla k jejímu vzniku, jaké místo bude zaujímat v současné moravské a slezské kastelologii a na jakém principu byl zvolen výběr objektů, jimž byla věnována pozornost. František Musil si je vědom bohatosti Moravy a Slezska na historické památky, což představovalo již od 19. století důležitý stavební kámen pro vědecké práce, jejichž součástí bylo právě poznávání těchto staveb. Podán je tedy rovněž exkurz do dějin bádání. V souvislosti s tím jsou zmíněni autoři topografických popisů Moravy Franz Schwoy a Gregor Wolny a Slezska Reginald Kneifel a Faustin Ens. Opomenut není ani pozoruhodný projekt *Vlastivědy moravské*, která měla zachytit historii všech moravských míst podle soudních okresů. František Musil vzpomíná také dílo Ladislava Hosáka či znalce středověké architektury Augusta Prokopa. Podotýká však, že na Moravě navzdory rozsáhlé produkci topograficko-historické literatury, která je důležitým zdrojem pro kastelologické studium, chybí souborná kastelologická práce pro dějiny hradů, zámků a tvrzí. Předmluvu uzavírá seznam lokalit zpracovaných v publikacích Miroslava Plačka, *Hrady a zámky Moravy a Slezska* a *Ilustrovaná encyklopedie moravských hradů, hrádků a tvrzí*, aby bylo jasné, proč o mnohých objektech Musil nepíše. Z Plačkem rozebraných lokalit stojí za zmínku alespoň Lednice, Mikulov, Náměšť na Hané, Velké Losiny, Vranov nad Dyjí či Boskovice.

Pojem zámek Musil užívá ve dvojmýslu. V prvním případě je zámek, stejně jako hrad, sídlem středověkých společenských entit, ale jeho hlavní funkcí přestává být obranyschopnost a ústředním úkolem se stává potřeba zajistit pohodlné bydlení a společenskou reprezentaci. V druhém případě vyplývá definice zámku z právního postavení majitele v tehdejší společnosti. Zámek je tedy sídlem majitele nebo alespoň správy panství zapsaného v deskách zemských, které vlastníkově zajišťovalo politické výsady, především účast na zemském sněmu, později pak v jeho velkostatkářské kurii. Objekty, které byly součástí panství, ale bývaly jen dočasným obydlím majitele – šlechtice – spjatým s nějakou událostí a pobytem v určitém období, zařazuje autor anotované knihy rovněž do kategorie zámek. Vzhledem k zaměření publikace na méně význačné zámecké objekty se zde častěji nesetkáváme se stavbami, jež by představovaly vrcholy uměleckého vývoje. F. Musil se podrobněji nezabývá ani problémy umělecko-historického vývoje zámecké architektury, neboť její charakteristiku provedl ve svém díle *Hrady a zámky Moravy a Slezska* Miroslav Plaček. Do anotované knihy nejsou zařazena ani honosná sídla bohatých měšťanů, která jsou sice často označována jako zámek či zámeček, avšak patří do kategorie vila. Pouze několika objektům, u nichž se označení zámek, příp. zámeček velmi intenzivně užívá i dnes, je věnována zmínka v kapitole *Exkurz II. Objekty mylně považované za zámky*.

Hlavní částí Musilovy publikace je předsazena mapa Moravy a Slezska, na které jsou vyznačeny veškeré objekty, kterými se autor na následujících stranách zabývá. Nejobsáhlejší částí knihy je samotný slovník neznámých zámků Moravy a Slezska. Na něj navazuje *Exkurz I. Zaniklé zámky po roce 1945*, jenž je doplňkem k publikacím *Zaniklé hrady, zámky a tvrže Moravy a Slezska* (F. Musil a M. Plaček) a *Zaniklé hrady, zámky a tvrže České republiky* (F. Musil, M. Plaček a J. Úlovec). Obsaženy jsou zde objekty, které zmíněným autorům unikly nebo které případně zanikly po roce 2003, kdy byly heuristické práce k uvedeným dílům ukončené. Další kapitolou je *Exkurz II. Objekty mylně považované za zámky*, kde se zmiňují stavby často považované za zámky, které však ve skutečnosti zámky nejsou. Encyklopedické pojednání o více než 350 moravských a slezských zámcích, kterým nebyla v moderní literatuře v naprosté většině věnována větší pozornost, uzavírají dva zmíněné exkurzy, po kterých následuje již pouze závěr

v českém i německém jazyce, seznam českých a německých jmen zámků, soupis použitých pramenů, literatury a zkratek. Anotovaná publikace je určena především čtenářům z řad odborné i laické veřejnosti. Představuje cenný příspěvek k dějinám šlechtických sídel, je nutno zdůraznit, že se jedná o první soustavné zpracování tématu.

Petr Sedláček

FILIP, Vladimír: *Boskovice v historických fotografiích a pohlednicích*. Brno: Josef Filip 1938, 2015. 231 s.

Nakladatelství „Josef Filip 1938“ se specializuje na vydávání obrazových publikací, přičemž středem jeho zájmu je město Brno, občas Praha. V anotovaném populárně naučném díle však upřel jeho autor, Vladimír Filip, pozornost k městu Boskovice. Po stručném úvodu následuje české, německé a anglické pojednání o historii města. Součástí tohoto tematického celku jsou i krátké texty o hradu a zámku Boskovice, židovské čtvrti, židovském hřbitovu, Masarykově náměstí s radnicí a kostelem a o ostatních zajímavostech, např. panské rezidenci, kostelíku Všech svatých, evangelickém kostelu, areálu Červená zahrada, panském špitálu a pivovaru, kapli Pan-ny Marie Bolestné či Pílském údolí.

Hlavní část knihy tvoří obrazová příloha, jež je tematicky rozčleněna na následující kapitoly. *Boskovice – Historická vyobrazení*, v níž jsou obsaženy kromě kreseb a fotografií zachycujících pohledy na celé město také veduty z první poloviny 18. století. První z nich, ze sbírky Dismase z Hofferů, ukazuje městečko ze severu a druhá zabírá jeho střed s nejbližším okolím, přičemž je připojen popis významných budov, např. radnice, kostela sv. Jakuba či hrad a dominikánský klášter. Následující kapitola se věnuje boskovickému hradu a zahrnuje též jeho kresbu ze 17. století. Další tři kapitoly se zabývají boskovickým židovským městem, kde je řada historických snímků připomínajících i dnes již neexistující budovy. V jedné z kapitol je věnována pozornost i synagoze maior či židovskému hřbitovu. *Masarykovo náměstí* je dalším oddílem obrazové přílohy. Logickým pokračováním jsou pak kapitoly o farním kostelu sv. Jakuba staršího, epitafech v něm dochovaných a o radnici, která je charakteristická svoji renesanční, téměř 42 metrů vysokou věží. Obsáhlou součástí obrazové přílohy je pasáž o boskovickém zámku vystavěném v čistě empírovém slohu. Nechybí tu historické rytiny či fotografie, na nichž lze mimo exteriéru a interiéru vidět též snímky hraběcí rodiny Mensdorff-Pouilly, která zámek vlastnila až do znárodnění v polovině 20. století a roku 1991 jej restituovala. V jeho bezprostřední blízkosti se nachází zámecký skleník, jemuž je věnována další kapitola. Následující část obrazové přílohy je nazvaná *Další zajímavosti* a autoři tu přinášejí v samostatných oddílech fotografie a kresby kostela Všech svatých včetně záběrů na hřbitov, kterým byl obklopen až do vybudování parku v 90. letech 20. století. Pozornost autorů si zasloužila též budova rezidence, vlakové nádraží Boskovice – Skalice, areál Červené zahrady či evangelický kostel. Následná kapitola, *Ostatní zajímavosti*, zachycuje panskou cihelnu na počátku minulého století, myslivnu na Rovné, budovy gymnázia, sokolovny a městské elektrárny, také tzv. vyhlídku pod hradem či velikou sochu prezidenta T. G. Masaryka, jež se dnes nachází na soukromém pozemku. Autoři publikace sem zařadili i vyobrazení dívčí školy zvané „Růžová škola“, která byla situována v dnes již neexistující Růžové ulici. Na jejím místě se v současnosti rozkládá Růžové náměstí. Kapitola *Jak běžel čas...* připomíná různé historické události v Boskovicích, ale přináší také fotografie hasičů ze židovské čtvrti, společenstvo obuvníků, osazenstvo železářské továrny J. a M. Eislerů, vánoce 1915 v městském lazaretu či snímky významných boskovických rodáků, pedagoga a kazatele Aloise Slováka či světznámého malíře Otakara Kubína. Za zmínku stojí také předposlední kapi-

tola o Pílském údolí, v němž se nacházely tři vodní mlýny a které je v dnešní době hojně navštěvovaným přírodním areálem. Obrazovou přílohu uzavírají *Zajímavé historické pohlednice*, mezi kterými se nacházejí i pohledy z konce 19. a samého počátku 20. století. Celá publikace končí doslovem s poděkováním lidem, bez nichž by kniha nemohla vzniknout.

Publikace *Boskovice v historických fotografiích a pohlednicích* zaujme především obyvatele zdejšího regionu, avšak může potěšit i zájemce o historii českých, resp. moravských měst a městeček, stejně jako návštěvníky Boskovic.

Petr Sedláček

Życie codzienne, gospodarka, kultura i społeczeństwo polskie w latach 1772–1918. Rozprawy z dziejów ziem polskich w okresie zaborów. Poznań: UAM, 2015. 314 s.

Pod redakcí Waldemara Łazugi i Damiana Szymczaka vyšla péčí Ústavu histore Univerzity A. Mickiewicze kolektivní monografie o každodenním životě, hospodářství, kultuře a polské společnosti v letech 1772–1918, tj. v období rozdělení Polska mezi tři okupační mocnosti. Monografie obsahuje 22 studie věnované polským dějinám 19. století. V úvodním slově Damian Szymczak zdůrazňuje, že Poláci žili pod vládou tří různých dynastií, jejichž monarchie reprezentovaly různé kultury a stupeň civilizačního rozvoje. Poláci v jednotlivých zábořech představovali trochu jiný typ mentality, obyčejů, chování či politických sympatií. Velká pozornost je věnována různým aspektům každodennosti. Monografie ukazuje komplikovanost polské historie 19. století, kdy Poláci měli zároveň jedny dějiny a vedle toho troje dějiny zábořů rakouského, pruského a ruského.

Autory jednotlivých studií jsou historikové reprezentující nejdůležitější střediska polské historické vědy. Kromě Poznaně to jsou Krakov, Štětín, Varšava, Lodž, Katovice, Řešov, Tarnov a Toruň. V souladu s vědeckým zaměřením editorů je hlavní pozornost věnována Haliči a také problematice společné všem třem zábořům. Českých reálií se dotkl Bogusław Piotr Marks z Varšavy ve studii Saské a české osídlení ve vybraných střediscích lodžského průmyslového okruhu v první polovině 19. století. Všimá si příchodu kolonistů ze Saska a Čech do Pabianic a okolních obcí. Tkadlec Johann Flejschner agitoval v severních Čechách tamní tkalce, aby přesídlili do Kongresovky, mj. do Ksawerowa. Tak v roce 1825 do Ksawerowa přišlo deset prvních rodin a v příštím roce kolonii obývalo již 50 rodin. Každý kolonista obdržel 5 morgů (cca 2,5 ha) půdy, 300 zlotých půjčky a 32 litrů semene lnu. Osadníci z Čech vykazovali římskokatolické náboženství. Ve 20. letech 19. století přibyli do Pabianic také moravští bratři, kteří zde založili sbor.

Cenné jsou komparativní studie, např. srovnání hlavních měst, které provedl Łukasz Tomasz Sroka z Krakova, jenž porovnal Lvov, Poznaň a Varšavu a priority jejich magistrátů v 19. století. Didaktička dějepisu Violetta Julkowska z Poznaně zase ukázala, jak bylo školství nezávislého Polska po roce 1918 ovlivněno odlišnými tradicemi vzdělávání ve třech zábořech. Přínosné jsou i studie Agnieszki Kawalec z Řešova o kontaktech historiků ze tří zábořů v letech 1831–1863 a Miłosze Skrodzského z Poznaně o polských příjmeních ve třech zábořech.

Největší pozornost je věnována rakouskému záboři, tj. Haliči. O tvůrci „polské“ administrativy v Haliči Agenoru Gołuchowském (sen.) píše Stanisław Pijaj z Krakova. Na to, jak se habsburská monarchie vyrovnávala s živelními pohromami, zvláště v Haliči, se zaměřil Ryszard Tomczyk ze Štětína. Hospodářský rozvoj Haliče na přelomu 19. a 20. století přibližuje na příkladu firmy H. Cegielski Konrad Meus. Osobnost poslance a primátora Krakova Ferdynanda Weigela (1862–1901) představuje Jakub Łukasiński. O naftovém průmyslu v Haliči jako

zmařené šanci civilizačního rozvoje píše Piotr Francszek (všichni z Krakova). O ohlas událostí v pruském a ruském záboru ve městech západní Haliče na přelomu 19. a 20. století se zajímá Sabina Rejman z Řešova.

Lze konstatovat, že anotovaná kolektivní monografie je cenným příspěvkem k bližšímu poznání polských dějin 19. století.

Jaroslav Vaculík

MAJEWSKI, Marcin Łukasz: *Wołyń. Komunizm, nacjonalizm, terroryzm*. Warszawa: Oficyna Wydawnicza RYTM, 2014. 303 s.

Mladý polský historik (nar. 1988), doktorand Katolické univerzity v Lublině, se zabývá problematikou národnostních menšin v Polsku v letech 1918–1945, zvláště na Volyni. Na základě svých dosavadních bádání představil v anotované knize činnost nelegálních ukrajinských organizací na Volyni v letech 1928–1938, kdy v čele vojvodství stál Henryk Józewski. Detailně popsal protistátní akce jak komunistů, tak nacionalistů, a to jak na ně reagovaly státní orgány. Ve své práci se opřel především o archivní materiál, zejména o zprávy, které podával vojvoda ministerstva vnitra. Poukázal na propojení ilegálních organizací s legálními ukrajinskými politickými stranami, např. s kryptokomunistickou stranou Sel-Rob. Autor ukazuje také těžkosti, které vojvodovi působila jeho snaha o pokojné soužití Poláků a Ukrajinců na Volyni. Józewskému se nepodařilo dosáhnout takového vlivu na tamní ukrajinskou menšinu, který by zastavil narůstající protipolské nálady. I když se snažil respektovat ukrajinské národní povědomí, kulturu i tradice, narážel na nepřátelskou činnost ukrajinských komunistů a nacionalistů.

Ilegální strany – Komunistická strana Západní Ukrajiny (KPZU) a Organizace ukrajinských nacionalistů (OUN) získaly značný vliv na volyňské Ukrajince. Na Volyni budovaly své organizační struktury, využívaly legální osvětové, mládežnické a družstevní organizace. Sabotážní a diverzní akce komunistů se odehrávaly na celé Volyni. Od počátků třicátých let 20. století rozvinula svou propagandistickou činnost zvláště OUN, především v jižní části vojvodství (sousedící s Haličí), kde se nacházela hlavní centra Volyně – města Luck, Rovno a Vladimír Volyňský a kde také žila česká menšina.

Podtitul publikace nese název Volyňský vojvoda proti ukrajinským teroristickým organizacím na Volyni 1928–1938. Protivníky Józewského nebyli ovšem jen ukrajinští komunisté a nacionalisté, ale i polští nacionalisté a vojenští představitelé, kteří nesouhlasili s jeho „volyňskou politikou“ usilující o usmíření obou národností. V otevřené opozici proti Józewskému byla i Polská matice školská a římskokatolická církev. Svou pozici Józewski udržoval jen díky podpoře maršála Józefa Piłsudského, ta ovšem po jeho smrti v roce 1935 skončila a Józewski byl v roce 1938 přesunut do stejné pozice v Lodži.

Jak ve své předmluvě uvádí prof. dr hab. Władysław Filar, Ukrajinci měli garantována všechna ústavní práva a svobody a podíl na politickém, společenském a hospodářském životě. Jako polští občané měli zajištěnu ochranu života, majetku i náboženského vyznání. Existovaly legální ukrajinské strany a organizace, např. Ukrajinské národně-demokratické sjednocení, Ukrajinská strana socialistů-revolucionářů (eseři), Volyňské ukrajinské sjednocení, Ukrajinská socialisticko-radikální strana, Ukrajinské socialistické sjednocení (Sel-Sojuz) či Ukrajinské dělnicko-rolnické socialistické sjednocení (Sel-Rob). V obecních volbách na Volyni v roce 1927 byl Sel-Rob nejsilnější stranou. V roce 1936 získali Ukrajinci ve volyňské samosprávě 69 % mandátů.

Lze konstatovat, že publikace Majewského má velkou poznávací hodnotu pro objasnění polsko-ukrajinských vztahů ve třicátých letech dvacátého století. Přibližuje těžkosti, se kterými se

potýkal vojvoda Józewski při realizaci své „volyňské politiky“ a také zdroje, které vedly k vytvoření napětí mezi oběma národnostmi za druhé světové války, zejména k tzv. „volyňské řeži“ v roce 1943.

Jaroslav Vaculík

MOTYKA, Grzegorz: *Ukraiňská partyzantka 1942–1960. Działalność Organizacji Ukraińskich Nacjonalistów i Ukraińskiej Powstańczej Armii*. Warszawa: RYTM, 2015. 720 s.

Autor (nar. 1967) je mimořádným profesorem v Ústavu politických věd Polské akademie věd. Specializuje se na problematiku polsko-ukrajinských vztahů ve 20. století, zejména za druhé světové války a krátce po ní. Anotovaná kniha je prvním pokusem o komplexní pohled na činnost Organizace ukrajinských nacionalistů (OUN) a Ukrajinské povstalecké armády (UPA). Motyka analyzuje příčiny a průběh antipolských akcí UPA uskutečněných v letech druhé světové války na někdejších východním polském pohraničí (západní Ukrajině), aktivity UPA proti Německu, Maďarům a Sovětům i její vztah k Židům a Čechům. Popisuje dlouhotrvající partyzánské boje se Sověty trvající od příchodu Rudé armády v roce 1944 až do roku 1960, kdy sovětské orgány zlikvidovaly poslední partyzánskou skupinu na Ukrajině. Kniha všestranně prezentuje cíle, taktiku i nejdůležitější bojové akce ukrajinského nacionalistického podzemí, stejně jako sovětské represe prováděné v době antipartyzánských operací vojsk ministerstva vnitra (NKVD) a státní bezpečnosti (NKGB).

Kniha je rozdělena do deseti kapitol. První je zaměřena na ukrajinské podzemí v době Druhé polské republiky. Druhá přibližuje působení OUN v letech 1939–1941 na území okupovaného Polska. Činnost OUN v letech 1942–1944 a vznik UPA v době německé okupace ukazuje třetí kapitola. Ve čtvrté kapitole se čtenář seznámí s organizační strukturou OUN a UPA. Bojovou činnost OUN a UPA v době německé okupace líčí pátá kapitola. Antipolské akce UPA v letech 1943–1945 ukazuje kapitola šestá. Činnost OUN a UPA v SSSR v letech 1944–1945, kdy začala nová sovětizace západní Ukrajiny, nastiňuje sedmá kapitola. Osmá část seznamuje s činností OUN a UPA v prvních poválečných letech do roku 1950. V deváté kapitole se čtenář seznámí s činností OUN a UPA za hranicemi Ukrajiny – v Polsku, ČSR a Bělorusku. Poslední partyzáni je název desáté kapitoly, jejíž výklad končí rokem 1960.

Českého čtenáře zaujmou dvě subkapitoly. V páté kapitole to je např. vztah UPA k volyňským Čechům a v deváté kapitole působení UPA v ČSR v letech 1945–1947.

Pokud jde o volyňské Čechy, autor zdůrazňuje, že byli loajálními obyvateli Polska, někteří bojovali v září 1939 v polské armádě. V době německé okupace vznikly české ilegální organizace Blaník a Aktiv. Motyka zdůrazňuje, že Češi se octli v těžké situaci mezi Ukrajinci, Poláky, Němci a Sověty, z nichž každá očekávala jejich podporu. UPA dokonce chtěla organizovat Českou povstaleckou armádu (ČPA). OUN předpokládala, že po vzniku samostatné Ukrajiny budou Češi z Ukrajiny vysídleni. V letech 1943–1947 zavraždili příslušníci UPA na 350 Čechů, především ze smíšených česko-polských rodin. Autor se zmiňuje o české obci Kupačiv, která se stala základnou pro společnou obranu Čechů a Poláků proti ukrajinským nacionalistům. Zamýšlí se také nad důvody vypálení obcí Český Malín a Ukrajinský Malín. Česká literatura (autor ovšem nezná literaturu po roce 1989) nepochybuje o vině německých nacistů. Z ukrajinské strany se až dosud opakují obvinění z přítomnosti polské pomocné policie na místě zločinu. Bližší informace nenašel autor anotace ani v archivu KGB v Kyjevě. Vyjasnění by mohlo přinést studium v německých archivech.

Příchod příslušníků UPA do ČSR se datuje od roku 1945, kdy zpočátku využívali málo chráněnou hranici mezi Slovenskem a Podkarpatskou Rusí. UPA zabavovala dobytek a potravi-

ny a docházelo i k vraždám komunistů a Židů. V roce 1946 začala polsko-československá spolupráce, která měla zabránit přecházení společné hranice. Proti UPA bylo postaveno na Slovensku, Moravě a v Čechách 13,5 tis. lidí. V době bojů Ukrajinci ztratili 61 mrtvých a 290 zajatých. Československé ztráty činily 32 zabitých a 26 raněných. Autor se zmiňuje také o výměně volyňských Čechů za Ukrajince z ČSR, přičemž píše: „Současné s akcemi proti UPA bylo vyvezeno ukrajinské obyvatelstvo z Československa do SSSR. Bylo vysídleno 11 672 osob ukrajinské a ruské národnosti.“

Jaroslav Vaculík

Wspólczesna edukacja historyczna. Doświadczenia. Oczekiwania. Poznań: IH UAM, 2015. 308 s.

Při příležitosti významného životního jubilea prof. dr hab. Marie Kujavské, emeritní vedoucí katedry didaktiky dějepisu Historického ústavu Univerzity A. Mickiewicze v Poznani, vyšla pod redakcí Justyny Budzińskiej a Justyny Strykowské anotovaná publikace, která bohužel neobsahuje ani curriculum vitae jubilantky, ani její bibliografii.

Kolektivní monografie po úvodním slově editorek je rozdělena do dvou částí. První je zaměřena na minulost historického vzdělávání, druhá na její současnost a perspektivy.

Přední polský didaktik dějepisu Jerzy Maternicki z Řešova začíná svou studii větou: „Vzdělávání historiků v Polsku odedávna prožívá hlubokou krizi“. Ta byla, podle jeho názoru, prohloubena v posledních letech demografickou krizí a také díky zavedení boloňského systému. Hana a Adrian Konopka z Białystoku ve stati Školy kadetů v Ruské federaci píší o vlastenecko-vojenské výchově mládeže v Rusku. Bogumila Burda ze Zelené Hory se rozepsala o kulturně-regionální identitě Slezska v letech 1850–1914. Barbara Kubis z Opolí srovnává co vybrané učebnice dějepisu píší o Velké válce 1914–1918. Grażyna Pańko z Vratislavi ukazuje obraz každodenního života obyvatel Poznaně v době 1. světové války ve světle korespondence Marie a Henryka Wypisniakových. Školní historické vzdělávání v Polsku v letech 1918–1939 zaujalo Mariusze Menze z Pozaně. Se zprávami školních inspektorů z Vilna v meziválečném období seznamuje Barbara Wagner z Varšavy. Metodologické kontroverze, ke kterým došlo na VII. všeobecném sjezdu polských historiků ve Vratislavi v roce 1948, přibližuje Maciej Bugajowski z Poznaně.

Ve druhé části monografie články Violetty Julkowské prezentují vztah mezi metodologií historie a akademickou a školní didaktikou historie. Henryka Figaj-Nowak ukazuje rozvoj myšlení v blokové a integrované výuce. Dominika Staszczek a Andrzej Stępnik z Lublina se zaměřili na paměť a místo paměti v didaktice dějepisu. Článek Izabely Skórzyńskiej se koncentruje na otázku podílu multikulturní výchovy ve školním a mimoškolním historickém vzdělávání. Hanna Wójcik-Łagan z Kielce se zamýšlí nad některými profesionálními kompetencemi učitele dějepisu v tradiční „nové“ škole. Małgorzata Machałek ze Štětína připomíná případ Piotra Zaremby, prvního polského primátora Štětína. Justyna Budzińska z Poznaně se zamýšlí nad problematikou historie, kultury a umění v kontextu didaktiky dějepisu. S polsko-českou spoluprací při zdokonalování školních učebnic dějepisu seznamuje Danuta Konieczka-Śliwińska z Poznaně. Zofia Kozłowska z Varšavy se zamýšlí nad formami pomoci učitelům historie po radikálních školních reformách ve 2. polovině 20. a na počátku 21. století. Jerzy Gąsowski z Poznaně přibližuje, jak může psychologie pomoci v historickém vzdělávání. Justyna Strykowska z téže univerzity se chopila tématu výchovatelských kompetencí učitele dějepisu. Knihu uzavírá stať Haliny Wróżyńskiej z Poznaně o interpersonální komunikaci učitele a žáka.

Jaroslav Vaculík

Czas przeszły. Poznańskie studia historyczne. Tom 1–3, 2014–2016, 196+182+249 s.

Jako člen programové rady nového polského historického časopisu *Czas przeszły*, vydávaného Ústavem historie Univerzity A. Mickiewicze v Poznani, bych chtěl stručně informovat o obsahu jeho prvních tří ročníků.

V úvodním editoriale redakce hovoří o novém vědeckém čtvrtletníku, ve skutečnosti v prvních třech letech vyšla tři dvojčísla. Periodikum obsahuje články, recenze i vědecké diskuse. Nebrání se ani textům popularizačním a vzdělávacím s cílem dostat se k širšímu okruhu čtenářů v celém Polsku. Chce také iniciovat širší reflexi o kondici historie v současné době.

Redakce se obrátila na polské historiky z různých pracovišť s otázkou: Proč potřebujeme dnes historii? Podle redakce je v poslední době atmosféra nepříznivá společenským vědám, včetně historie, která, podle některých názorů, je „neproduktivní“ neužitečnou vědou. Na druhé straně pozoruje oživený zájem o historii v masmédiích, což potvrzuje určitou společenskou objednávku. Na výzvu redakce reagovalo čtrnáct historiků, kteří upozorňovali na řadu nedostatků, kterými současná historiografie trpí, např. nedostatečné interdisciplinární bádání a slabá recenzní činnost.

Již v prvním dvojčíslu (2014) najdeme studii, která se dotýká českých dějin, a to práci Sławomira Bobika o protihusitské činnosti krakovského biskupa Zbigniewa Oleśnického. Příspěvkem k historii sanačního režimu ve Velkopolsku je článek Piotra Okulenicze (Poznaň) o okresních hospodářských sjezdech Bezpartijního bloku spolupráce s vládou (BBWR) v roce 1934. Poznaňské univerzitní tradice před rokem 1919 hledá Krzysztof Marchlewicz (Poznaň) a nachází je již v 16.–18. století.

Druhé dvojčíslu (2015) publikuje nejprve zápis diskuse o práci Jürgena Osterhammela *Historia XIX wieku. Przeobrażenie świata, která proběhla v Ústavu historie UAM v Poznani 29. ledna 2014*. Následuje pět článků, materiály a recenze. Pruské školství v 19. století přiblížil Dariusz Łukasiewicz z Poznaně, který uvádí, že bylo nejlepší a nejproslulejší v tehdejší světě. Povinná školní docházka a likvidace negramotnosti vedly k vítězství Pruska u Sadové a Sedanu. O společném vzdělávání katolíků a evangelíků v Ostrzeszowie (Schildbergu) v pruském záboru Polska (vládní obvod Poznaň) píše Sabina Haszyńska z Poznaně. Cestování Bronisława Grąbczewského po Střední Asii a jeho ohlas v časopisu *Royal Geographical Society* přibližuje Krzysztof Marchlewicz (Poznaň). Rozkrádání státního majetku v komunistickém Polsku v letech 1956–1957 je předmětem zájmu Jerzeho Kochanowského z Varšavy. Snahy státní bezpečnosti o proniknutí do sféry kinematografie ukazuje na příkladě Leona Bukowieckého a Jerzeho Płazewského Dorota Skotarczak z Poznaně.

Třetí dvojčíslu (2016) je věnováno století osvícenství. První část čísla je věnována jednomu z největších znalců 18. století – Jeanu Fabré (1904–1975). Další články jsou věnovány náboženské problematice v době osvícenství. Týkají se obtížných vztahů státu a církve v době Velké francouzské revoluce (Renata Wilgosiewicz–Skutecka a Paweł Zajac) a prvního císařství (Martyna Deszczyńska) i náboženským oslavám ve Vilně v době vlády Augusta III. v 18. století (Bernadetta Manyś). Na tuto tematiku navazuje článek porovnávající polské a pruské školství v letech 1701–1806 z pera Dariusze Łukasiewicze (Poznaň). V oddíle *Různé čtenář* najde i články k moderním dějinám. O struktuře německých výzvědných služeb a jejich činnosti proti Druhé polské republice v letech 1918–1927 píše Adrian Czesław Naporca z Poznaně. Charkovský historik Wolodymyr Skrypčuk sleduje pronásledování politických protivníků bolševického režimu orgány ČK a GPU v Charkovské oblasti ve 20. letech dvacátého století. S koncepcemi rozvoje Poznaně ve stejném období seznamuje poznaňský historik Maksym Kempniński.

Jaroslav Vaculík

Ročenka Spolku Slovákov z Juhooslávie, č. 5. Bratislava: Spolok Slovákov z Juhooslávie, 2016. 109 s.

Zatímco čtvrté číslo Ročenky bylo věnováno 60. výročí přesídlení Slováků z Jugoslávie do ČSR v rámci akce *Mat' volá*, páté číslo je zasvěceno dvaceti pěti letům obnovené činnosti Spolku Slováků z Jugoslávie. Spolek vznikl v roce 1945, kdy začala reemigrace jugoslávských Slováků do ČSR. Již v roce 1946 měl spolek 254 členy a vydával krajanům doporučení pro získání československého státního občanství. Člen spolku získal občanství během několika hodin, spolek svým členům zajišťoval lístky na látky, obuv a další zboží. Uvnitř spolku probíhal boj o politický vliv, který si chtěly zajistit obě velké slovenské strany – Demokratická a Komunistická. V roce 1947 byl předsedou zvolen poslanec SNR za Demokratickou stranu Ján Myjavec. Spolek spolupracoval s Osídlovacím úřadem pro Slovensko, Jednotou reemigrantů z Jugoslávie při Československém ústavu zahraničním, Slovenskou ligou, Maticí slovenskou v Jugoslávii, Společností přátel Jugoslávie, pobočkou Jugoslávské Národní fronty v Bratislavě a spolky slovenských přesídlenců z Maďarska, Rumunska a Bulharska. V souvislosti s přerušením styků s Jugoslávií po přijetí rezoluce *Imformbyra* v červnu 1948 byl Spolek Slováků z Jugoslávie 11. listopadu 1949 likvidován rozhodnutím pověřenectva vnitra v Bratislavě. Někteří reemigranti se stali obětí politických procesů a k jejich rehabilitaci došlo až v 60 letech 20. století.

Teprve listopadová revoluce v roce 1989 vytvořila předpoklady pro obnovení činnosti spolku 29. září 1990 jako nepolitické krajanské organizace Slováků z Jugoslávie. Zakládající valná hromada proběhla 16. března 1991, kde předseda přípravného výboru informoval, že snahy o obnovení spolku se datují už od roku 1985. Za 25 let činnosti spolku proběhlo patnáct valných hromad. Na valné hromadě 22. listopadu 2014 bylo zvoleno nynější vedení v čele s dr. Samuellem Jovankovičem, který se autorsky zabývá historií Slováků ve Vojvodině a také didaktikou dějepisu. Jeho kniha *Z minulosti vojvodinských Slovákov* (Nadlak 2014) má potenciál být výborným zdrojem informací pro všechny zájemce o dějiny dolnozemských Slováků. Pozoruhodnou publikací je i soubor sedmi odborných článků z didaktiky dějepisu nazvaný *Dejepis v pedagogických dokumentech a vo vyučovaní* (Bratislava 2012). Pod jeho vedením spolek spolupracuje s obnovenou Maticí slovenskou v Srbsku, Ústavem pro zahraniční Slováky Matice slovenské, Domem zahraničních Slováků, Úřadem pro Slováky žijící v zahraničí, Slovenským svazem protifašistických bojovníků, Krajanským muzeem Matice slovenské, spolky Slováků z Rumunska, Bulharska a Maďarska, Sdružením spolků dolnozemských Slováků a velvyslanectvím Srbské republiky v Bratislavě. Spolek organizuje odborné vědecké semináře a konference věnované především historii dolnozemských Slováků.

Páté číslo Ročenky publikuje i řadu dalších zajímavých studií, např. Kurikulum slovenských reálií jako vzdělávací program pro děti zahraničních Slováků nebo *Kníže Michail Obrenovič – přítel Slováků* (obě z pera S. Jovankoviče).

Jaroslav Vaculík